

FORSLAG TIL AFGØRELSE FRA GENERALADVOKAT
WALTER VAN GERVEN

fremSAT den 13. januar 1993 *

*Hr. præsident,
De herrer dommere,*

1. Denne sag vedrører spørgsmålet, om det er i strid med fællesskabsretten, at en medlemsstat kun tillader anvendelse af benævnelsen på en i en anden medlemsstat erhvervet akademisk grad, når de kompetente myndigheder har givet tilladelse dertil.

Faktiske og relevante retsforskrifter

2. Parterne i hovedsagen er den tyske borger Dieter Kraus (herefter benævnt »Kraus«) og Land Baden-Württemberg. Kraus studerede jura i Tyskland og bestod i 1986 den første tyske statseksamen i jura¹. Efter et etårigt postgraduate-studium erhvervede han derefter i året 1988 den akademiske grad »Master of Laws (LL. M.)« (herefter benævnt »LL. M.«) ved Edinburgh Universitet. Efter at have arbejdet en kort periode som videnskabelig medarbejder ved universitetet i Tübingen begyndte han i Land Baden-Württemberg den praktiske uddannelse, som afsluttes med den anden juridiske statseksamen. Denne eksamen afslutter uddannelsen som »Einheitsjurist«. Eftersom den, der har bestået eksamen som »Volljurist«, har adgang til dommerembeder, til advokatbestalling og

til bestalling som notar, giver denne eksamen også adgang til alle andre, også ikke-lovregulerede juridiske erhverv².

I hovedsagen kræver Kraus anerkendelse af retten til at benytte sin LL. M.-titel i Baden-Württemberg uden tilladelse, vel at mærke uafhængigt af nogen form for adgang til et lovreguleret juridisk erhverv eller udøvelsen heraf. Med henblik på dette havde han, mens han endnu var videnskabelig medarbejder ved universitetet, ved skrivelse af 9. januar 1989 tilsendt Ministeriet for Kunst og Videnskab (herefter benævnt »ministeriet«) en kopi af sit eksamensbevis. Ministeriet svarede ham ved skrivelse af 23. januar 1989, at han i henhold de gældende retsforskrifter skulle indgive en formel ansøgning om tilladelse. Kraus meddelte ministeriet, at kravet om tilladelse efter hans opfattelse er uforeneligt med EØF-traktatens artikel 48. Ministeriet afviste denne opfattelse.

3. I Baden-Württemberg er »Gesetz über die Führung akademischer Grade«, en rigslov fra 1939, stadig gældende ret. Ifølge denne lov kræves der en tilladelse til at anvende en akademisk titel; overtrædelse af pligten til at indhente tilladelse straffes med friheds- eller bødestraf. Pligten til at indhente tilladelse gælder såvel for tyske statsborgere, som — bortset fra begrænsede undtagelser — for udlændinge, der stammer fra et andet

* Originalsprog: nederlandsk.

1 — Denne første eksamen giver f.eks. adgang til erhverv som juridisk rådgiver ved en virksomhed eller, som det fremgår af hovedsagen, som videnskabelig medarbejder ved et universitet.

2 — En udførlig beskrivelse af det tyske uddannelsessystem for jurister og de to statseksaminer findes hos Lonbay m.fl., *Training Lawyers in the European Community, The Law Society*, 1990, s. 23 ff.

EF-medlemsland eller et land uden for Fællesskaberne. Tilladelsen meddeles af ministeriet i hvert enkelt tilfælde. Den kan også meddeles generelt for akademiske titler fra visse udenlandske læreanstalter. På tidspunktet for forelæggelsen af det præjudicielle spørgsmål forelå en sådan generel tilladelse for franske og nederlandske akademiske titler, men ikke for titler erhvervet i Det Forenede Kongerige³.

Jeg henviser til retsmøderapporten med hen syn til en fuldstændig sagsfremstilling og de relevante retsforskrifter for denne retssag. Jeg vil særligt henlede opmærksomheden på ét punkt, fordi dets betydning er afgørende for svaret på det præjudicielle spørgsmål. Som det følger af dette spørgsmål (se punkt 5 nedenfor), drejer det sig *ikke* i hovedsagen om at afgøre, om en LL. M.-titel som den, Kraus har erhvervet ved Edinburgh Universitet, giver adgang til det ene eller det andet lovregulerede juridiske erhverv i Tyskland, nærmere bestemt i Baden-Württemberg. Det drejer sig *udelukkende* om, hvorvidt Kraus i Baden-Württemberg uden tilladelse må anvende sin akademiske titel i et erhverv og uden for et sådant.

4. Før jeg omtaler det af den forelæggende ret, Verwaltungsgericht Stuttgart, forelagte spørgsmål, vil jeg gerne henviser til, at direktiv 89/48/EØF⁴ ikke giver nogen løsning i Kraus' tilfælde. Dette direktiv skulle være

gennemført af medlemsstaterne ved begyndelsen af 1990⁵. Det etablerer medlemsstaterne mellem et system for gensidig anerkendelse af eksamensbeviser, som letter adgangen til et lovreguleret erhverv eller udøvelsen af dette. Med forbehold af visse bestemmelser [se bl.a. artikel 4, stk. 1, litra a), in fine] finder det anvendelse på juridiske erhverv. Artikel 7, stk. 2, i direktivet tillægger statsborgere i medlemsstaterne retten til at anvende deres faglige titel. Værtslandet kan kun foreskrive, at denne titel skal efterfølges af navn og beliggenhed for den institution, der har tildelt den.

Direktiv 89/48 gælder dog udelukkende for akademiske titler erhvervet efter et studium af mindst 3 års varighed. Kraus har imidlertid, således som dette er sædvane ved titler erhvervet på basis af et postgraduatestudium, erhvervet sin LL. M.-titel efter et etårigt studium. Desuden gælder den ved artikel 7, stk. 2, i direktivet tilsikrede ret til at anvende en titel kun for statsborgere i medlemsstater, som opfylder forudsætningerne for adgang til og udøvelse af en *lovreguleret* erhvervsaktivitet. Som ovenfor anført, står den af Kraus fremsatte ansøgning om at kunne anvende sin titel »Master of Laws« i Tyskland ikke i forbindelse med noget som helst ønske fra hans side om at udøve et lovreguleret erhverv.

Direktiv 92/51/EØF⁶ supplerer direktiv 89/48. Dette nye direktiv skal omsættes til national ret af medlemsstaterne før den 18.

3 — I mellemtiden er en mere omfattende generel tilladelse blevet erklæret for anvendelig; ved denne er talrige i et udførligt til læg optagne akademiske titler blevet tilladt, øjensynlig dog ikke brugt af britiske (men derimod irske) akademiske titler; se *Allgemeine Genehmigung zur Führung von Hochschulgraden, Amtsblatt Wissenschaft und Kunst — Baden-Württemberg*, 19.6.1992.

4 — Rådets direktiv af 21.12.1988 om indførelse af en generel ordning for gensidig anerkendelse af eksamensbeviser for erhvervskompetencegivende videregående uddannelser af mindst tre års varighed (EFT 1989 L 19, s. 16).

5 — Dette direktiv er gennemført i Baden-Württemberg ved den i fodnote 3 anførte generelle tilladelse.

6 — Rådets direktiv af 18.6.1992 om anden generelle ordning for anerkendelse af erhvervsuddannelser til supplerende af direktiv 89/48/EØF (EFT L 209, s. 25).

juni 1994. Det udvider systemet med gensidig anerkendelse til eksamensbeviser, som opnås efter mindst et etårigt studium. Nøjagtigt som det er tilfældet ved direktiv 89/48, gælder den ved direktivet tilsikrede ret til at anvende en titel kun for dem, der opfylder forudsætningerne for adgang til en lovreguleret erhvervsaktivitet og udøvelsen af den.

5. Verwaltungsgericht Stuttgart ønsker med sit præjudicielle spørgsmål oplyst, om en national ordning, som undergiver anvendelsen af en akademisk titel en strafsanktioneret pligt til at indhente tilladelse, strider mod EØF-traktaten eller nogen anden bestemmelse i fællesskabsretten, når det drejer sig om en »en akademisk grad, som er erhvervet i en anden medlemsstat ... efter et postgraduate studium ... og som ikke giver adgang til et bestemt erhverv, men kan være til gavn for udøvelsen af et erhverv«.

Jeg vil undersøge de nationale regler, således som de beskrives af den forelæggende ret, med henblik på såvel artikel 48 og 59 som artikel 7 og 128 i EØF-traktaten. Jeg vil først — også fordi den forelæggende ret udtrykkeligt spørger om det — behandle artikel 48 (punkt 6-17), så artikel 59 (punkt 18-21) og endelig artikel 128 i forbindelse med artikel 7 (punkt 22, 23 og 24). Skønt jeg først vil behandle artikel 48 og 128 i forbindelse med artikel 7 sidst, vil det fremgå af den følgende gennemgang, at de undersøgte nationale reglers uforenelighed med fællesskabsretten efter min opfattelse først og fremmest står fast med hensyn til sidstnævnte artikel.

De nationale reglers forenelighed med EØF-traktatens artikel 48

Skjult forskelsbehandling

6. Artikel 48, stk. 2, forbyder principielt enhver i nationaliteten begrundet forskelsbehandling mellem medlemsstaternes arbejdstagere for så vidt angår beskæftigelse, aflønning og øvrige arbejdsvilkår. En national bestemmelse, som indfører en regel om tilladelse kun for udlændinge, er, også hvis der herved kun er tale om en formel regulering — hvilket ikke er tilfældet her — uden tvivl efter sin karakter diskriminerende⁷. Men i det foreliggende tilfælde vedrører reglen om, at der skal indhentes tilladelse, ikke umiddelbart udlændinge, men udenlandske eksamensbeviser med tilhørende titler.

Det følger imidlertid af Domstolens praksis, at hvad angår forskelsbehandling såvel på grundlag af nationalitet som på grundlag af køn, falder ikke kun en åbenbar, men også en skjult forskelsbehandling ind under forbuddet mod forskelsbehandling⁸. Med hensyn til forskelsbehandling på grundlag af nationalitet fandt dette første gang udtryk i *Sotgiu-dommen* af 12. februar 1974⁹, hvori det hedder:

»Reglerne om ligestilling ... forbyder ikke blot åbenlys forskelsbehandling begrundet i

7 — Sammenlign i forbindelse med varernes frie bevægelighed dom af 15.12.1971, forenede sager 51/71-54/71, *International Fruit Company m.fl.*, Sml. 1971, s. 331, præmis 9, org. ref.: Rec. s. 1107).

8 — Hertul K. Lenaers, »L'égalité de traitement en droit communautaire«, *Cahiers de droit européen*, 1991, s. 3 og 13.

9 — Sag 152/73, Sml. s. 153, præmis 11; se også dom af 15.1.1986, sag 41/84, *Pinna*, Sml. s. 1, præmis 23, og den nyere dom af 30.5.1989, sag 33/88, *Allué og Coonan*, Sml. s. 1591, præmis 10 ff.).

nationalitet, men desuden enhver skjult forskelsbehandling, som ved anvendelse af andre kriterier reelt fører til samme resultat ... det er således ikke udelukket, at kriterier som en arbejdstagers oprindelsessted eller bopæl efter omstændighederne i praksis kan sidestilles med en forskelsbehandling på grund af nationalitet, som er forbudt ved traktaten og forordningen ...«

statsborger i et andet land befinder sig i en tilsvarende situation som Kraus, med andre ord, om de samlede betingelser for at anvende artikel 48 er til stede.

Begreberne »arbejdstager« og »offentlig administration«

7. Denne praksis finder også anvendelse i det foreliggende tilfælde. Et nationalt forbud vedrørende anvendelsen af titler, som, skønt det gælder landets egne borgere og udlændinge uden forskelsbehandling, sonderer mellem indenlandske titler og titler erhvervet i udlandet — herunder de andre medlemslande — udgør i realiteten en skjult forskelsbehandling på grundlag af statstilhørsforhold, da det potentielt først og fremmest berører udlændinge, navnlig statsborgere i andre medlemsstater, som har erhvervet deres titel i deres egen medlemsstat og vil anvende den i Baden-Württemberg¹⁰. I denne sag rammer forbuddet mod at anvende en udenlandsk benævnelse på en akademisk grad imidlertid ikke en statsborger i en anden medlemsstat, men en af landets egne statsborgere. Som det vil blive påvist nedenfor (se punkt 14 ff.), falder også en sådan omvendt forskelsbehandling ind under forbuddet i artikel 48, stk. 2, i EØF-traktaten. Men før jeg påviser dette, må jeg først undersøge, om artikel 48 i EØF-traktaten *overhovedet* er anvendelig på et tilfælde, hvor en

8. Forbuddet mod forskelsbehandling i artikel 48, stk. 2, gælder udelukkende for arbejdstagere og finder i henhold til stk. 4 ikke anvendelse på ansættelser i den offentlige administration. Det tilkommer den forelæggende ret under hensyntagen til den i det følgende nævnte retspraksis at påvise, om Kraus på *det relevante tidspunkt* var arbejdstager inden for den offentlige administration i artikel 48's forstand, dvs. da han i januar 1989 gjorde det kompetente ministerium bekendt med, at han ville anvende sin titel »Master of Laws« i Baden-Württemberg. Under den mundtlige forhandling for Domstolen har Kraus oplyst, at han på det tidspunkt var videnskabelig medarbejder ved universitetet i Tübingen.

9. Med hensyn til begrebet »arbejdstager« kan der henvises til Raulin-dommen af 26. februar 1992¹¹, i hvilken Domstolen har sammenfattet sin faste praksis således:

10 — Den principielle anvendelighed af artikel 48's forbud mod forskelsbehandling beror efter min opfattelse ikke på, hvor stor gruppen af fællesskabsborgere (sammenlignet med gruppen af tyskere), som befinder sig i en sådan situation, er. Det drejer sig nemlig blot om at konstatere den nationale lovgivnings diskriminerende karakter som sådan. Det er tilstrækkeligt, at reglerne er egnede til at skabe en potentielt diskriminerende effekt over for statsborgere i andre medlemsstater, uden at disses antal spiller nogen rolle.

11 — Sag C-357/89, Sml. I, s. 1027, præmis 10. I dette tilfælde drejede det sig om en meget kortvarig arbejdsperiode på 60 timer, som strakte sig over et tidsrum på to uger inden for rammen af en såkaldt »oproepcontract« (=tilkaldkontrakt). Se også dom af samme dato, sag C-3/90, Bernini, Sml. I, s. 1071, præmis 14.

»Indledningsvis bemærkes, at arbejdstagerbegrebet ifølge fast praksis er et fællesskabsretligt begreb, som ikke må fortolkes snævert. For at kunne betragtes som arbejdstager, skal den pågældende imidlertid udøve en faktisk og reel beskæftigelse, hvorved der skal ses bort fra en beskæftigelse af så ringe omfang, at den fremtræder som et rent marginalt supplement. Det væsentligste kendetegn ved et arbejdsforhold er, at en person i en vis periode præsterer ydelser mod vederlag for en anden og efter dennes anvisninger (jf. bl.a. dom af 21.6.1988, sag 197/86, Brown, Sml. s. 3205, præmis 21). Karakteren af retsforholdet mellem arbejdstager og arbejdsgiver er ikke afgørende for anvendelsen af traktatens artikel 48 (jf. dom af 31.5.1989, sag 344/87, Bettray, Sml. s. 1621, præmis 16)«.

10. Udtrykket »ansættelse i den offentlige administration« i artikel 48, stk. 4, præciseres ligeledes i Domstolens praksis. I Lawrie-Blum-dommen¹² hedder det herom:

»Som Domstolen allerede har anført i dommene af 17. december 1980 (sag 149/79, Kommissionen mod Belgien, Sml. s. 3881) og af 26. maj 1982 (sag 149/79, Kommissionen mod Belgien, Sml. s. 1845), forstås der ved ansættelser i den offentlige administration i artikel 48, stk. 4's forstand, som ikke er omfattet af anvendelsesområdet for denne artikels stk. 1-3, en række stillinger, der indebærer en direkte eller indirekte deltagelse i udøvelsen af offentlig myndighed og i de

funktioner, som skal sikre statens eller de andre offentlige kollektive enheders almene interesser, og som derfor forudsætter, at indehaverne føler en særlig solidaritet med staten, og at der består gensidige rettigheder og pligter, som er grundlaget for nationalitetsbåndet. Det er kun de stillinger, som, i betragtning af de opgaver og det ansvar, som er forbundet med dem, kan fremvise de træk, der er karakteristiske for den offentlige forvaltnings særlige virksomhed på de nævnte områder, der er undtaget.«

Også i denne sag drejede det sig om en person, som dengang ligeledes i delstaten Baden-Württemberg gjorde tjeneste som lærerkandidat, denne gang dog inden for rammen af den første statseksamen for lærere i gymnasieskolen. I sagen udtalte Domstolen, at den pågældende faktisk skulle betragtes som arbejdstager i artikel 48's forstand, og at hans ansættelse ikke i forbindelse med praktikum kunne betragtes som en ansættelse i offentlig administration.

11. Som nævnt har Kraus i retsmødet henvist til, at han på det relevante tidspunkt var videnskabelig medarbejder ved universitetet i Tübingen, og det påhviler den forelæggende ret at afgøre, om han derfor kan betragtes som arbejdstager, der ikke har arbejdet i den offentlige administration. Det forhold, at Kraus senere har gennemgået den praktiske uddannelse med henblik på den anden juridiske statseksamen, forekommer mig at være uden betydning i denne henseende. Selv om retten måtte fastslå — i betragtning af ovennævnte Laurie-Blum-dom — at jurister

¹² — Dom af 3.7.1986, sag 66/85, Sml. s. 2121, præmis 27.

under uddannelse (som andet end underviser) er ansat i den offentlige administration (hvilket langt fra er sikkert¹³), betyder dette *ikke*, at Kraus taber sin status som arbejdstager, hvis han på det relevante tidspunkt havde en sådan status.

Herom bør der henvises til Berninidommen¹⁴. Domstolen har heri gjort det klart, at en arbejdstager, som efter eget ønske ophører med sit arbejde for efter en vis tids forløb (i den konkrete sag fire måneder) at påbegynde fuldtidsstudier, bevarer sin status som arbejdstager, hvis der består en forbindelse mellem det pågældende studium og den tidligere som arbejdstager udøvede erhvervs-mæssige beskæftigelse. Efter min opfattelse ændrer det intet ved reglen, at man måske for så vidt angår den pågældende skal tage sit udgangspunkt i, at han *under dette studium* tager uddannelsen i den offentlige administration. Med andre ord, hvis Kraus skal anses for arbejdstager i artikel 48's forstand på grund af sin stilling som videnskabelig medarbejder, er han efter min mening under alle omstændigheder forblevet arbejdstager, efter at han havde påbegyndt den praktiske uddannelse for jurister inden for rammen af den anden statseksamen¹⁵.

Forskelsbehandling med hensyn til beskæftigelse og arbejdsvilkår

12. Forbuddet mod forskelsbehandling i artikel 48, stk. 2, i EØF-traktaten vedrører

udelukkende beskæftigelse, aflønning og øvrige arbejdsvilkår. Det er også her den nationale rets opgave at prøve, om et nationalt forbud mod anvendelsen af en titel i sig selv er egnet til at lægge hindringer i vejen for Kraus' adgang til et lovreguleret eller ikke lovreguleret juridisk erhverv eller andet erhverv eller påvirke hans aflønning eller hans advancementsmuligheder i dette erhverv. Jeg kan kun fastslå, at den af Kraus erhvervede akademiske titel »kan være til gavn for udøvelsen af et erhverv«. Jeg kan meget vel forestille mig, at muligheden for at anvende en LL. M.-titel uden tvivl kan være af betydning, f.eks. ved professionen som docent i faget komparativ ret.

Under den mundtlige forhandling for Domstolen viste det sig i øvrigt, at der hersker nogen forvirring om, hvorledes begrebet anvendelsen af benævnelsen på en akademisk grad skal forstås i den tyske rigslov af 1939. Ifølge Baden-Württembergs repræsentant udelukker loven ikke, at indehaveren af en udenlandsk titel vil kunne henvise til denne, når han søger stilling. Kraus har en anden opfattelse. Det er naturligvis ikke et anliggende for Domstolen, men derimod for den forelæggende ret at undersøge den nøjagtige rækkevidde af det omtvistede — strafsanktionerede — forbud mod at anvende en titel. Skulle forbuddet række så vidt, at indehaveren af en udenlandsk titel ikke må påberåbe sig denne i sit normale arbejdsliv, forekommer forbuddet mig i hvert fald at være egnet til at øve indflydelse på den pågældendes beskæftigelse og øvrige arbejdsvilkår. For så

13 — I den senere slettede sag 274/80 ved Domstolen undersøgte Kommissionen dette spørgsmål indgående i sit skriftlige indlæg af 13.2.1981. Den nåede til det resultat, at såkaldte »Rechtsreferendare« ikke under deres uddannelse skal anses for arbejdstagere ansat i den offentlige administration.

14 — Nævnt ovenfor i fodnote 11, præmis 21.

15 — Sammenlign den ovenfor i fodnote 9 anførte Allué-dom, præmis 8.

vidt angår aflønningen har Kraus anført, at muligheden for at kunne anvende en titel kan medføre en ikke uanselig forskel i honorar.

Retfærdiggørelsesgrunde

13. Forbuddet mod forskelsbehandling i artikel 48, stk. 2, i EØF-traktaten finder ikke anvendelse, hvis den nationale lovgiver kan påberåbe sig en af de i artikel 48, stk. 3, nævnte grunde (offentlig orden, sikkerhed og sundhed). Repræsentanten for Baden-Württemberg har under den mundtlige forhandling henvist til, at den pågældende lovgivning har til formål at beskytte den offentlige orden. Indsigelsen kan ikke tages alvorligt i betragtning af den begrænsede betydning. Domstolen tillægger dette begreb ¹⁶.

Lige så lidt kan der efter min opfattelse til forsvar for den indirekte eller skjulte forskelsbehandling, som er en følge af de nationale retsfor skrifter (se punkt 7 ovenfor), anføres nogen på alment vellet baseret grund, der kan retfærdiggøre forbuddet mod at anvende en titel uden tilladelse ¹⁷. I sine indlæg for Domstolen forsvarer Land Baden-Württemberg den nationale lovgivning med, at den er nødvendig for at beskytte offentligheden og arbejdsmarkedet. Dette argument er absolut ikke overbevisende. Ud over spørgsmålet, om sådanne objektive grunde

også kan anføres uden begrænsninger med henblik på (åbenbare eller skjulte) diskriminerende bestemmelser ¹⁸, må man med Kommissionen antage, at offentligheden allerede i tilstrækkeligt omfang beskyttes gennem det strafferetlige forbud mod at anvende falske titler. Hvis man finder, at en mere vidtgående beskyttelse er nødvendig, kunne man foreskrive, at den udstedende institutions navn og i givet fald hjemsted skal anføres ved siden af titlen. Dette alternativ forekommer mig at være tilstrækkelig effektivt til at modvirke vildledelse af offentligheden; det svarer også til de bestående forskrifter, hvad enten de udgør en del af den eksisterende fællesskabsret eller den, der er vedtaget i Europarådet ¹⁹. En national ordning, som fastlægger et system med individuelle tilladelser, over for hvilke det næppe er muligt at udøve nogen judiciel kontrol, og som desuden pålægger anvendelsen af en titel uden tilladelse alvorlige strafsanktioner, forekommer mig i øvrigt af denne grund at være uforenelig med nødvendigheds- og/eller proportionalitetsprincippet.

Omvendt forskelsbehandling

14. Lad os antage, at den nationale ret i lyset af ovenstående når til det resultat, at en nati-

16 — Se dom af 27.10.1977, sag 30/77, Bouchereau, Sml. s. 1999, præmis 35.

17 — Domstolen accepterer sådanne grunde under ganske særlige omstændigheder, nemlig når der er fare for, at friheder, der er sikret i traktaten, misbruges, f.eks. til at unddrage sig bindende regler, som regulerer erhvervsudøvelse. Se i tilknytning til artikel 59 dom af 3.12.1974, sag 33/74, Van Binsbergen, Sml. s. 1229, præmis 12 ff., samt (blandt andre) i tilknytning til artikel 48 dom af 7.2.1979, sag 115/78, Knorrs, Sml. s. 399, præmis 25.

18 — Siden dom af 25.7.1991, sag C-76/90, Säger, Sml. I, s. 4221, præmis 12 ff., står det fast, at også sådanne bestemmelser, som ganske vist ikke (åbenbart eller skjult) er forskelsbehandlende, men dog er egnede til at lægge hindringer i vejen for bevægelser hen over landegrænserne, falder ind under forbuddet i EØF-traktatens artikel 59. Ifølge Domstolens praksis kan kun såkaldte tvingende almene hensyn begrunde ikke-diskriminerende bestemmelser (se dom af 25.7.1991, sag C-288/89, Gouda, Sml. I, s. 4007, præmis 12 ff.). I den foreliggende sag drejer det sig om en (skjult) forskelsbehandlende bestemmelse. Det ses dog af dom af 20.5.1992, sag C-106/91, Ramrath, Sml. I, s. 3351, præmis 28-31, at det foranstående gælder også for EØF-traktatens artikel 48.

19 — Jeg siger til de ovenfor omtalte direktiver 89/48 og 92/51 samt den europæiske konvention af 14.12.1959 om akademisk anerkendelse af akademiske titler og eksamensbeviser fra højere læreanstalter. Denne europarådskonvention er undertegnet af alle medlemsstater i Fællesskabet og gælder i dag i ti medlemsstater, herunder Forbundsrepublikken Tyskland.

onal bestemmelse som den, der undersøges i nærværende sag, falder ind under EØF-traktatens artikel 48's område, når den anvendes over for andre medlemslandes statsborgere, som befinder sig i en tilsvarende situation som Kraus. Så opstår det spørgsmål, om Kraus også over for sin egen medlemsstat kan påberåbe sig det i artikel 48 indeholdte forbud mod forskelsbehandling. I den sammenhæng vil jeg gerne først henvise til — som Domstolen har fastslået det i Bouchoucha-dommen af 3. oktober 1990²⁰ — at en situation som den foreliggende ikke kan anses for en rent intern situation i en medlemsstat, da det her (nøjagtigt som i Bouchoucha-sagen) drejer sig om en statsborger i en medlemsstat, der er indehaver af et kompetencegivende eksamensbevis, opnået i en anden medlemsstat.

»Selv om traktatens bestemmelser om etablering og udveksling af tjenesteydelser ikke kan gælde for en medlemsstats rent interne forhold, kan henvisningen i artikel 52 til 'statsborgere i en medlemsstat', som vil etablere sig 'på en anden medlemsstats område', dog ikke fortolkes således, at fællesskabsretten ikke skulle gælde for en bestemt medlemsstats egne statsborgere, når disse — i kraft af, at de lovligt har haft bopæl på en anden medlemsstats område og dér har erhvervet de af de fællesskabsretlige bestemmelser anerkendte faglige kvalifikationer — i forhold til deres tidligere stat befinder sig i en situation, som kan sammenlignes med situationen for alle andre retssubjekter, som er omfattet af de ved traktaten sikrede rettigheder og friheder.

I Knoors-sagen²¹ har Domstolen i forbindelse med den af en nederlandsk borger i Belgien erhvervede erhvervsmæssige kvalifikation som forstået i artikel 3 i direktiv 64/427/EØF²² udtalt, at en statsborger i en medlemsstat i denne kan påberåbe sig de i en anden medlemsstat erhvervede erhvervskvalifikationer for i sin egen medlemsstat at opnå en tilladelse til udøvelse af det dér lovregulerede erhverv som installatør. I betragtning af den grundlæggende karakter af de i artikel 3, litra c), samt i artikel 48, 52 og 59 i EØF-traktaten tilsikrede friheder har Domstolen i præmisserne 24 og 25 i dommen, specielt i sammenhæng med artikel 52, udtalt:

Imidlertid må det ikke underkendes, at en medlemsstat kan have en legitim interesse i at hindre, at visse af dens statsborgere gennem misbrug af de ved traktaten indrømmede muligheder forsøger at unddrage sig betingelserne i deres egen nationale lovgivning om faglig uddannelse.«

Da ethvert misbrug var udelukket i nævnte sag, udtalte Domstolen, at også personer, som er statsborgere i den regeludstedende medlemsstat, omfattes af begrebet »de begunstigede«, således som det forstås i artikel 1, stk. 1, i direktiv 64/427. Grundtanken er dog, at fællesskabsretten også er anvendelig på egne statsborgere inden for området fri bevægelighed — selv hvor man har med en medlemsstats rent interne forhold at gøre (hvilket ikke engang er tilfældet her), såfremt disse i forhold til deres oprindelsesland »befinder sig i en situation, som kan sammenlignes med situationen for alle andre

20 — Sag C-61/89, Sml. I, s. 3551, præmis 11.

21 — Nævnt ovenfor i fodnote 17.

22 — Rådets direktiv af 7.7.1964 om de nærmere overgangsforanstaltninger for selvstændig erhvervsvirksomhed inden for de be- og forarbejdende erhverv under CITT hovedgrupperne 23-40 (industri og håndværk) (EFT 1964, s. 1863).

retssubjekter, som er omfattet af de ved traktaten sikrede rettigheder og friheder»²³. Konkret befinder Kraus sig i en situation, som kan sammenlignes med den, en anden medlemsstats statsborger befinder sig i, når han, som foranstående analyse viser, kan udlede visse rettigheder af forbuddet mod forskelsbehandling i EØF-traktatens artikel 48, stk. 2.

15. Domstolen tilslutter sig de centrale præmisser i den allerede nævnte Bouchoucha-dom. Denne sag drejede sig om anerkendelse i Frankrig af et diplom i osteopati udstedt i Frankrig til en fransk statsborger med henblik på udøvelse af dette erhverv i Frankrig. I mangel af regler om »paramedicinske« erhverv og en fællesskabsdefinition af begrebet »virksomhed som læge« — af hvilken årsag det principielt er et anliggende for den pågældende medlemsstat at udstede regler vedrørende udøvelse af praksis som osteopat inden for sit område (præmis 8 og 12) — anførte Domstolen dog videre i præmis 14 og 15, at

»... en medlemsstat kan have en legitim interesse i at hindre, at visse af dens statsborgere ved hjælp af de ved traktaten indrømmede muligheder forsøger at unddrage sig betingelserne i deres egen nationale lovgivning om faglig uddannelse

...

Dette ville særligt kunne være tilfældet, såfremt det forhold, at en statsborger i en medlemsstat i en anden medlemsstat har opnået

et eksamensbevis, hvis rækkevidde og betydning ikke anerkendes i nogen fællesskabsretlig bestemmelse, kunne indebære en forpligtelse for oprindelsesmedlemsstaten til at tillade ham at udøve den virksomhed, eksamensbeviset tager sigte på, på dens område, hvor adgangen til at udøve denne virksomhed i øvrigt — og uden at dette fremstår som vilkårligt — er forbeholdt personer, som er i besiddelse af mere omfattende faglige kvalifikationer, der er gensidigt anerkendt på fællesskabsplan.

16. Efter min opfattelse gælder det i Bouchoucha-dommen formulerede forbehold over for den i Knoors-dommen opstillede grundsætning ikke i nærværende sag. Som det fremgår af den i den foregående præmis citerede passus, beror dette forbehold på den betragtning, at Bouchoucha-sagen drejede sig om et (britisk) diplom, om hvilket dets indehaver hævdede, at det gav han adgang til et (i Frankrig) lovreguleret erhverv. Dette er ikke tilfældet her: Kraus påberåber sig ikke sit LL. M.-eksamensbevis for at udøve et i Tyskland lovreguleret erhverv; desuden ønsker han kun at kunne anvende den med dette eksamensbevis forbundne titel.

Desuden ligger frygten for, at egne statsborgere inden for så følsomme områder som det lægelige og paramedicinske kan misbruge traktaten til at unddrage sig de nationale retsforskrifter om adgang til et lovreguleret erhverv, til grund for forbeholdet i Bouchoucha-sagen²⁴. Denne dom bør altså rubriceres inden for rammerne af den oven-

23 — Se også generaladvokat Tesaurò's forslag til afgørelse (punkt 5-9) i sag C-370/90 (dom af 7.7.1992, Singh, Sml. I, s. 4265, på s. 4280).

24 — Indholdet af dommen koncentrerer sig derfor også udtrykkeligt om et »paramedicinsk erhverv som f.eks. osteopati«, som i den pågældende medlemsstat er forbeholdt »personer, der er indehavere af eksamensbevis som læge«. At denne sektor er særlig følsom, viser også artikel 57, stk. 3, i EØF-traktaten, som giver den en særlig juridisk behandling med hensyn til harmonisering af lovgivningen vedrørende etablering og tjenesteydelser.

for (i punkt 13) anførte retspraksis, som retfærdiggør national lovgivning, hvorved misbrug af de ved traktaten tilsikrede grundlæggende friheder, f.eks. til at unddrage sig bindende regler om faglig uddannelse, skal modvirkes²⁵. Som jeg allerede har anført dér, kan beskyttelsen mod misbrug af titler, bl.a. inden for de juridiske erhverv, men også inden for andre erhverv, indrettes på en anden, mindre byrdefuld måde.

17. Jeg er derfor nået til det resultat, at en national regulering som den, der beskrives af den forelæggende ret, er uforenelig med artikel 48, stk. 2, i EØF-traktaten, hvis denne ret, i lyset af den ovenfor omhandlede praksis ved Domstolen, fastslår, at Kraus på det relevante tidspunkt var en ikke i den offentlige administration beskæftiget person i den nævnte artikels forstand, og at forbuddet mod anvendelse af en titel uden tilladelse under hensyntagen til den betydning, der tillægges den i national ret, er egnet til at lægge hindringer i vejen for personer som Kraus med hensyn til beskæftigelse, aflønning og øvrige arbejdsvilkår.

Anvendeligheden af EØF-traktatens artikel 59

18. Den forelæggende ret anmoder Domstolen om tillige at undersøge de relevante nationale bestemmelser med henblik på andre regler i fællesskabsretten end artikel 48 i EØF-traktaten. I denne sammenhæng omtaler jeg først EØF-traktatens artikel 59, hvis eventuelle anvendelse dog, som det følger af

artikel 60, stk. 1, i EØF-traktaten, beror på den manglende anvendelighed af bestemmelserne om den frie bevægelighed for varer, kapital og personer, navnlig EØF-traktatens artikel 48.

Med hensyn til det generelle anvendelsesområde for EØF-traktatens artikel 59 står det fast, at denne artikel forbyder alle nationale bestemmelser, som åbenbart eller skjult forskelsbehandler statsborgere fra andre medlemsstater, også selv om de anvendes uden forskel på indenlandske tjenesteydere og tjenesteydere fra andre medlemsstater, eller som kan genere den virksomhed, som udøves af en tjenesteyder med hjemsted i en anden medlemsstat, hvor han lovligt leverer tilsvarende tjenesteydelser²⁶. Videre står det fast, at forbuddet i artikel 59 retter sig mod hindringer over for tjenesteydere såvel som modtagere af tjenesteydelser, der begiver sig til den stat, hvor tjenesteyderen er etableret²⁷.

19. På trods af dette vide anvendelsesområde for EØF-traktatens artikel 59 står det ikke fast, at denne bestemmelse også er anvendelig på en situation som den, der er tale om i sagen her. Efter Domstolens praksis skal undervisning, som meddeles inden for rammen af et nationalt uddannelsessystem, nemlig ikke anses for en tjenesteydelse i den i artikel 59 forudsatte forstand²⁸. For at opfylde kriterierne for begrebet tjenesteydelse må ydelserne i henhold til artikel 60, stk. 1, i EØF-traktaten »normalt udføres

26 — Dom af 25.7.1991, nævnt ovenfor i fodnote 18, præmis 12.

27 — Dom af 31.7.1984, forenede sager 286/82 og 26/83, Luisi og Carbone, Sml. s. 377, præmis 10; se også dom af 2.2.1989, sag 186/87, Cowan, Sml. s. 195, præmis 20.

28 — Dom af 27.9.1988, sag 263/86, Humbel og Edler, Sml. s. 5365, præmis 14 ff.

mod betaling«. Hertil har Domstolen i præmis 17, 18 og 19 i Humbel-dommen anført:

»Det væsentlige kendetegn ved betalingen findes således i det forhold, at den udgør det økonomiske modstykke til tjenesteydelsen, hvilket modstykke normalt fastlægges i forholdet mellem den, der præsterer tjenesteydelsen, og den, der modtager den.

Dette særlige kendetegn kan imidlertid ikke antages at foreligge med hensyn til undervisning i det nationale undervisningssystem. Dels gælder det, at staten, idet den organiserer og driver et sådant system, ikke herved vil drive virksomhed mod betaling, men varetage sine opgaver over for befolkningen på det sociale, kulturelle og uddannelsesmæssige område. Dels finansieres dette system i almindelighed over det offentlige budget, ikke af eleverne eller deres forældre.

Den nærmere beskaffenhed af denne aktivitet kan ikke påvirkes af, at eleverne eller deres forældre undertiden er forpligtet til at betale afgifter eller skolepenge som delvist bidrag til udgifterne til driften af dette system. Så meget mere må det antages at gælde, at den simple omstændighed, at betaling af studieafgift alene pålægges udenlandske elever, ikke kan have en sådan virkning.«

20. Den her gengivne passus fra Humbel-dommen viser dog, at det ikke på forhånd kan udelukkes, at bestemte studieplaner inden for rammerne af postgraduate-studier skal anses for tjenesteydelser i EØF-traktatens artikel 59's betydning. Det vil navnlig være tilfældet, hvis planen er tilrettelagt på en sådan måde, at den fuldstændigt eller mestendels ikke finansieres ved offent-

lige midler, men af deltagerne i den pågældende plan eller af personer, som betaler eller finansielt understøtter disse deltageres studier, på hvilken måde det end måtte være. Om det er tilfældet for så vidt angår den Kraus af universitetet i Edinburgh tildelte LL. M.-titel²⁹, skal afklares i hovedsagen af den forelæggende ret.

Såfremt EØF-traktatens artikel 59 er anvendelig af de nævnte grunde, forbyder den efter min mening en national bestemmelse, som lægger hindringer i vejen — uden at der kan anføres en acceptabel begrundelse (se ovenfor, punkt 13) — for egne statsborgeres adgang til undervisningstilbud i andre medlemsstater og gør den mindre tillokkende. Det er efter min opfattelse tilfældet, når man nægter dem retten til efter deres studier uhindret af anvende den titel, de har erhvervet i den anden medlemsstat efter afslutningen af deres studier (se yderligere nedenfor, punkt 23).

21. Min endelige konklusion med hensyn til anvendeligheden af artikel 59 i EØF-traktaten er derfor, at denne bestemmelse kan være anvendelig, for så vidt man ikke skal svare bekræftende på anvendeligheden af EØF-traktatens artikel 48, hvilket vil være tilfældet, hvis den af Kraus ved Edinburgh Universitet gennemførte studieplan ikke eller kun i ringe omfang finansieres ved offentlige

²⁹ — Herved er der efter min opfattelse ikke behov for at gå særligt ind på EØF-traktatens artikel 58, stk. 2, som i henhold til artikel 66 tillige finder anvendelse på den frie udveksling af tjenesteydelser. Artikel 58, stk. 2, indeholder en undtagelse for »selskaber ... som ikke arbejder i gevinstøjemed«. Efter min opfattelse opstilles der ikke yderligere forudsætninger med denne sætningsdel, men den afspejler kun definitionen af »tjenesteydelser«, således som disse er beskrevet i artikel 60. Se også dom af 4.11.1991, sag C-159/90, Grogan, Sml. I, s. 4685, præmis 26.

midler, men fuldstændigt eller for en stor del finansieres af deltagerne i planen eller af personer, som understøtter disse deltageres studier, uanset hvilken form denne støtte antager.

lemsstat, hvor den faglige undervisning fører til den ønskede specialisering.

Det følger af det anførte, at vilkårene for adgangen til faglig uddannelse henhører under traktatens anvendelsesområde.«

Adgang til faglig uddannelse

22. Til slut går jeg ind på spørgsmålet, om et nationalt forbud mod at anvende en titel er foreneligt med EØF-traktatens artikel 128, sammenholdt med artikel 7. Som jeg har anført ovenfor i punkt 5, rejser forbuddet frem for alt i denne henseende problemer med hensyn til sin forenelighed med fællesskabsretten.

I senere domme har Domstolen udtalt, at universitetsstudier ligeledes henhører under faglig uddannelse, selv om den studieafsluttende eksamen ikke — således som det er tilfældet i den foreliggende sag — umiddelbart — »(skaffer) den pågældende kvalifikationer til udøvelse af et erhverv eller en beskæftigelse, som forudsætter kvalifikationer«. I Blaizot-dommen af 2. februar 1988³¹ anførte Domstolen i overensstemmelse hermed i præmis 19 og 20:

Herved er udgangspunktet uden tvivl Gravier-dommen af 13. februar 1985³⁰, hvori Domstolen klargjorde, at adgangen til og deltagelse i undervisning inden for Fællesskaberne ikke som sådan er noget, som falder uden for fællesskabsretten (præmis 19). Mere præcist, hvad angår faglig uddannelse, udtalte Domstolen i præmis 24 og 25:

»Vedrørende spørgsmålet om, hvorvidt der gennem universitetsuddannelse erhverves en kompetence inden for en profession, et fag eller en bestemt stilling eller bibringes den særlige færdighed, der kræves for at udøve professionen, faget eller stillingen, skal fremhæves, at dette vil være tilfældet, ikke blot såfremt den afsluttende eksamen umiddelbart giver kompetence i den for en profession, et fag eller en bestemt stilling, der forudsætter en sådan kompetence, men også for så vidt som studier af denne art bibringer særlige færdigheder, altså i tilfælde, hvor den studerende skal være i besiddelse af visse kundskaber for at virke i en profession, et fag eller en stilling, selv om der ikke ifølge lov eller forvaltningsforskrift stilles krav om erhvervelse af disse kundskaber.

»Adgangen til faglig uddannelse kan især fremme den frie bevægelighed for personer overalt i Fællesskabet, idet de herved kan kvalificere sig i en medlemsstat, hvor de påtænker at udøve deres erhverv, og idet de herved gives lejlighed til at videreuddanne sig og udvikle deres særlige evner i den med-

30 — Sag 293/83, Sml. s. 593. Siden Gravier-dommen blev fællesskabspolitikken med hensyn til erhvervsuddannelserne udbygget endnu videre.

31 — Sag 24/86, Sml. s. 379; bekræftet i dom af 30.5.1989, sag 242/87, Kommissionen mod Rådet (ERASMUS), Sml. s. 1425, præmis 25.

Det må fastslås, at universitetsstudier i almindelighed opfylder disse betingelser. Det samme må antages om visse særlige studieretninger, som efter deres særlige karakteristika kan følges af personer, der nok så meget ønsker at erhverve større almen viden som at få adgang til erhvervsmæssig beskæftigelse.«

Der hersker således ikke nogen tvivl om, at et LL. M.-studium er en faglig uddannelse i fællesskabsrettens forstand, også selv om det ved dets afslutning udstedte uddannelsesbevis ikke er påkrævet til udøvelse af et bestemt erhverv eller en bestemt beskæftigelse.

23. Den grundlæggende tanke i Gravierdommen er, at statsborgere i medlemsstaterne på samme måde har fri adgang til erhvervsuddannelserne i hele Fællesskabet på en måde, som stemmer med, hvad der efter deres opfattelse bedst gør det muligt for dem at fuldstændiggøre deres uddannelse.

Det Forenede Kongeriges repræsentant har i den mundtlige forhandling for Domstolen med føje henvist til, at denne praksis, når det kommer til stykket, handler om tilgangen til og deltagelse i erhvervsuddannelse, og at uddannelsespolitikken ikke henhører under den³². Da det almindelige forbud mod forskelsbehandling i EØF-traktaten kun gælder »inden for (denne traktats) anvendelsesområde« og dermed, for så vidt angår erhvervsuddannelsen, kun rækker så langt, som artikel 128 gælder, falder emnet anerkendelse af titler, eksamensbeviser og studiers varighed ikke ind under dette. Derfor falder, mener

Det Forenede Kongeriges repræsentant, retsfor skrifter som de i sagen omhandlede heller ikke ind under EØF-traktatens artikel 128 og 7.

Jeg er ikke indforstået med det sidste. For det første drejer det sig ikke her om anerkendelse af en i den anden medlemsstat erhvervet LL. M.-grad i Forbundsrepublikken Tyskland for i kraft heraf at udøve et lovreguleret erhverv. Det drejer sig kun om bl.a. i erhvervslivet i Forbundsrepublikken Tyskland at gøre brug, uden tilladelse, af en i en anden medlemsstat erhvervet titel. For det andet forekommer det mig, at et sådant forbud mod anvendelsen af en titel helt og holdent står i forbindelse med adgangen til og deltagelse i den faglige uddannelse i en anden medlemsstat. Når nationale retsfor skrifter gør det umuligt for en studerende i sin egen medlemsstat at anvende den titel, han har erhvervet ved afslutningen af en faglig uddannelse i en anden medlemsstat, og således høste fordelene af sin studiemæssige indsats, er disse retsfor skrifter efter min mening egnede til, at adgangen til og deltagelsen i erhvervsuddannelsen ikke eller dog i mindre grad gøres tillokkende. Mens det i den tidligere retspraksis drejede sig om forskelsbehandling med hensyn til adgangen »ex ante« — som f.eks. støtte til dækning af tilmeldings- eller andre gebyrer, som blev opkrævet som betingelse for adgang til undervisningen i undervisningssystemet — drejer det sig nu om en »ex post«-hindring. Denne forskel kan dog ikke gøre hindringen mindre reel.

24. På grundlag af ovenstående når jeg derfor til den slutning, at nationale regler, som hindrer studerende i at anvende den titel,

32 — Se dom af 3.7.1974, sag 9/74, Casagrande, Sml. s. 773, præmis 6.

som de har erhvervet ved at følge en faglig uddannelse i en anden medlemsstat, rent faktisk falder ind under anvendelsesområdet for artikel 128 i EØF-traktaten. Det betyder, at reglerne kan drages ind under anvendelsesområdet for forbuddet mod forskelsbehandling i EØF-traktatens artikel 7. For at denne artikel kan finde anvendelse, skal ordningen bevirke en åbenbar eller skjult diskriminering på grundlag af nationalitet³³. Det er dog uden betydning, om de forskelsbehandlende regler vedrører den person, som modtager, eller den, der meddeler den pågældende uddannelse, og om den gennemføres i den medlemsstat, i hvilken titlen er erhvervet, og af denne medlemsstats myndigheder eller,

som det er tilfældet i den foreliggende sag, i den medlemsstat og af myndighederne i den medlemsstat, i hvilken denne titel anvendes³⁴. Som nævnt, består den forbudte forskelsbehandling i det foreliggende tilfælde deri, at tyske statsborgeres adgang til en faglig uddannelse i en anden medlemsstat hæmmes ved det omstridte forbud mod at anvende en titel på den måde, at forbuddet gør denne deltagelse uønsket eller dog mindre tillokkende, mens det ikke gælder for tyske statsborgeres adgang til erhvervsuddannelserne i deres egen medlemsstat, uden at der kan anføres en efter fællesskabsretten acceptabel grund, som retfærdiggør dette (jf. ovenfor, punkt 13).

Forslag til afgørelse

25. På grundlag af ovenstående foreslår jeg, at det præjudicielle spørgsmål besvares således:

- »1) Nationale forskrifter, hvorefter anvendelsen af benævnelsen på en universitetsgrad, som er erhvervet i en anden medlemsstat, og som ikke umiddelbart giver adgang til et erhverv, er betinget af en tilladelse, er uforenelige med forbuddet mod forskelsbehandling i EØF-traktatens artikel 48 i det omfang, kravet om tilladelse udgør en begrænsning for en arbejdstager i artikel 48's forstand for så vidt angår beskæftigelse, aflønning og øvrige arbejdsvilkår. Det samme gælder under tilsvarende omstændigheder, når arbejdstageren er statsborger i den medlemsstat, hvor de nationale forskrifter finder anvendelse.

33 — Artikel 7 tager med andre ord ikke på fællesskabsrettens nuværende udviklingstrin sigte på ordninger, som, uden at være forskelsbehandlende, på andre måder lægger hindringer i vejen for den frie bevægelighed for varer og tjenesteydelser.

34 — I begge disse punkter ligger der en analogi til det, der gælder om den frie udveksling af tjenesteydelser. Således drejede det sig f.eks. i den i fodnote 27 nævnte *Luisi og Carbone*-dom om en betalingshindring pålagt af hjemstaten for en tjenesteydelsesmodtager, som begav sig til en anden medlemsstat.

- 2) I det omfang, nationale forskrifter som de under punkt 1 nævnte ikke allerede er forbudt ifølge EØF-traktatens artikel 48, er de uforenelige med EØF-traktatens artikel 59, idet de gør det mindre tillokkende for medlemsstatens egne statsborgere at modtage tjenesteydelser i form af undervisning i en anden medlemsstat, og dermed udgør en hindring herfor, hvis det er ubestridt, at tjenesteydelserne ikke finansieres over et offentligt budget i den medlemsstat, hvor de præsteres, men at studenten eller de, som finansierer eller støtter dennes studier, skal erlægge en modydelse herfor, som fuldt ud eller på det nærmeste dækker undervisningsomkostningerne.

- 3) Nationale forskrifter som de under punkt 1 nævnte er under alle omstændigheder uforenelige med EØF-traktatens artikel 7 i det omfang, de gør fuldførelsen af en erhvervsuddannelse i en anden medlemsstat mindre tillokkende for medlemsstatens egne statsborgere end fuldførelsen af en erhvervsuddannelse i deres egen medlemsstat.«